

شرح و تفسیر موادی از قانون مجازات اسلامی

(قسمت نوزدهم)

محمّد علی افوت
(قاضی دادگاه تجدید نظر استان تهران)

مبادرت به انجام اعمال مادی که سازنده جرم هستند کرده است، شریک در جرم نامیده می‌شود؛ برای مثال: سه نفر، نفر چهارمی را مورد ضرب و جرح عمدی قرار می‌دهند. اینها مرتکب یک جرم شده‌اند که ایراد ضرب و جرح عمدی به دیگری است و شرکای جرم «ایراد ضرب و جرح» می‌باشند؛ برعکس، معاون در جرم در عملیات اجرایی شرکت ندارد، مانند نهبانی که برای ارتکاب سرقت به سارقین کمک می‌کند، معاون جرم است او هر چند در صحنه حضور دارد ولی نقشی درجه دوم ایفا می‌کند» (۳).

در حقوق اسلامی، هر چند عناوین جزایی عمومی به‌طور مستقل آن‌طور که حقوقدانان اروپایی مورد بحث قرار داده‌اند بررسی نشده است، لیکن با توجه به متون فقهی، تفاوت بین معاون و شریک در جرم به خوبی آشکار است. امام خمینی «ره» در تحریر الوسیله آورده‌اند: «لو امسکه شخص و قتلہ آخر و کان الثالث عیناً لهم فالقود علی القاتل لا الممسک، لکن الممسک یحبس ابداً حتی یموت»، یعنی اگر کسی دیگری را بگیرد و

در حالی که مجازات قاتل با احراز شرایط مربوط، قصاص نفس است.

به نظر آقای دکتر صانعی: «شرکت در جرم، دخالت در عملیات اجرایی جرم است» (۲). در حقوق فرانسه، قانونگذار عنوان خاصی برای شرکت در جرم در نظر نگرفته، بلکه شرکت و معاونت را در بیان مصادیق معاونت ذیل کلمات (Complice) معاون و (Complicite) معاونت آورده و سخنی از شرکت (Coaution) و شریک (Coauteur) به میان نیاورده است. با توجه به ماده (۶۰) قانون جزای کشور فرانسه، تنها کلمات «مساعدت و همکاری» می‌تواند مجازات شریک در جرم را بیان دارد.

عدم تعیین مقرره‌ای خاص برای شرکت در جرم موجب شده است که حقوقدانان فرانسوی در ابتدای مبحث شرکت در جرم، موارد افتراق بین شرکت و معاونت را مورد بحث قرار داده‌اند.

از جمله «Soyer» می‌نویسد: «شریک جرم کسی است که با دیگری مرتکب جرم می‌شود. او به‌لحاظ اینکه مانند دیگران

گفتار هفتم - بخش دوم:

شرکت در جرم:

در جریان ارتکاب جرم به‌وسیله چند نفر، گاهی اشخاصی با فاعل عمل مجرمانه همکاری می‌نمایند به‌طوری که انجام جرم با هماهنگی آنها و مساعدت در ارتکاب، تحت عنوان شرکت در جرم مورد بحث قرار می‌گیرد.

در تعریف شرکت در جرم، آقای دکتر لنگرودی می‌نویسد: «ارتکاب جزئی از اجزای اصلی جرم را به‌وسیله شخص، شرکت در جرم گویند به‌طوری که از مجموعه اعمال دو یا چند نفر جرم صورت گرفته باشد، مانند اینکه کسی دست و پای مقتول را نگهدارد و دیگری سرش را ببرد...» (۱).

این تعریف از جهت خلط بین مفاهیم معاونت و شرکت در جرم - با توجه به مثالی که آورده شده است - قابل استفاده به‌نظر می‌رسد؛ همان‌طور که قبلاً توضیح داده شد، نگاهدارنده، به‌لحاظ تسهیل وسیله قتل، معاون در قتل است. در فقه اسلامی نیز مجازات «ممسک» در قتل، حبس ابد است

اولی او را بکشد و سومی نگهبان آنان باشد، قصاص بر قاتل است و نگهدارنده، حبس مؤبد می شود تا بمیرد. (۴)

شرکت در قتل:

شرکت در قتل تحقق می یابد به اینکه هر کدام از شرکا اعمال یا عملی انجام دهند که موجب قتل شود، مثل اینکه او را بگیرند و در آتش یا دریا بیاندازند یا از مکانی بلند به پایین پرت کنند یا جراحی وارد کنند که موجب قتل شود و نوع جرح و تعداد ضرباتی که هر کدام وارد کنند شرکت در قتل را ثابت می نماید. (۵) به همین نحو مرحوم آیت الله خویی در بیان شرکت در قتل آورده اند: «شرکت در قتل به فعل دو نفر محقق می شود هر چند عمل یکی از دیگری شدیدتر باشد، پس اگر یکی از آنها یک ضربه و دیگری دو ضربه یا بیشتر بزند و مضروب بمیرد به شرطی که قتل مستند به فعل هر دو آنها باشد، ولی مقتول می تواند هر دو را قصاص کند». (۶)

قانونگذار جمهوری اسلامی نیز به تبع منابع فقهی، در مواد (۲۱۴ تا ۲۱۷) به تشریح موارد شرکت در قتل پرداخته است؛ به موجب ماده (۲۱۴) قانون مجازات اسلامی: «هرگاه دو یا چند نفر جراحی بر کسی وارد سازند که موجب قتل او شود چه در یک زمان و چه در زمانهای متفاوت، چنانچه قتل مستند به جنایت همگی باشد همه آنها قاتل محسوب می شوند...».

ماده (۲۱۵): «شرکت در قتل، زمانی تحقق پیدا می کند که کسی در اثر ضرب و جرح عده ای کشته شود و مرگ او مستند به عمل همه آنها باشد، خواه عمل هر یک به تنهایی برای قتل کافی باشد، خواه نباشد، و خواه اثر کار آنها مساوی باشد، خواه متفاوت». همان طور که ملاحظه می شود، مفاهیم شرکت و معاونت در قتل به طور جداگانه در حقوق اسلامی مورد توجه و بحث قرار گرفته است.

در مجازاتهای تعزیری و بازدارنده، حکم شرکت در ارتکاب جرم طبق ماده (۴۲) قانون

مجازات اسلامی بیان شده است، به موجب این ماده: «هرکس عالماً و عامداً با شخص یا اشخاصی دیگر، در یکی از جرایم قابل تعزیر یا بازدارنده مشارکت نماید و جرم مستند به عمل همه آنها باشد، خواه عمل هر یک به تنهایی برای وقوع جرم کافی باشد، خواه نباشد، خواه اثر کار آنها مساوی باشد خواه متفاوت، شریک در جرم محسوب و مجازات او مجازات فاعل مستقل همان جرم خواهد بود...».

ماده (۲۷) قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۵۲، چنین مقرر می داشت: «هرکس با علم و اطلاع با شخص یا اشخاص دیگر در انجام عملیات اجرایی تشکیل دهنده جرمی مشارکت و همکاری کند شریک در جرم شناخته می شود و مجازات او مجازات فاعل مستقل آن جرم است».

باتوجه به مواد فوق ملاحظه می شود که تعریف ماده (۴۲) قانون مجازات اسلامی، تحت تأثیر منابع فقهی بوده است؛ اما تعریف ماده (۲۷) قانون مجازات عمومی از این جهت که با ذکر عبارت «عملیات اجرایی تشکیل دهنده جرم» بیان شده، به نظر رساتر می باشد

و دقیقاً تفاوت بین معاون و شریک را مشخص ساخته است.

باتوجه به موارد ذکر شده، درباره شرکت در جرم دو فرض متصور است:

۱- فرض اول اینکه هر یک از همکاران فاعل جرم مستقل می باشند؛ برای مثال: چند نفر به دیگری حمله می کنند، یکی با مشت، دیگری با چوب و سومی با قمه به مجنی علیه صدماتی وارد می کنند که موجب مرگش می شود. در بررسیهای کالبد شکافی و آسیب شناسی مشخص می شود هر یک از اعمال می توانسته موجب قتل شود. در اینجا هر یک از افراد، فاعل مستقل شناخته شده و مجازات شرکت در قتل بر آنان مترتب می شود.

۲- فرض دوم: هر یک از شرکا قسمتی از عمل مجرمانه را انجام می دهند، در واقع ترکیب عمل آنها موجب نتیجه می شود. مثال: در بزه جعل شناسنامه، فردی مندرجات شناسنامه واقعی را محو می کند و آن را در اختیار فرد دیگری قرار می دهد تا مشخصات جعلی در آن بنویسد، یا اولی قسمتهای چاپی و دومی قسمتهای خطی شناسنامه را جعل می کنند.

همان طور که مشخص گردید، در حقوق ایران برخلاف حقوق کشور فرانسه، معاونت و شرکت در جرم به طور مجزا در قانون مورد بحث قرار گرفته است.

با توجه به ماده (۴۲) قانون مجازات اسلامی و ماده (۲۱۵) قانون مرقوم، رویه قضائی نیز بر این امر «تفکیک عمل معاون و مباشر» صحه گذارده است. به موجب قسمتی از رأی شعبه ۱۶ دیوان عالی کشور به شماره ۳۹۶/۷۱:

«... لکن در خصوص محکومیت متهمان در انجام عملیات تشکیل دهنده جرم قتل و بالتبینه همکاری و شرکت آنان در این قتل مورد تحقیق قرار نگرفته، علت تامه مرگ اینکه ضربه کدامیک از متهمان موجب مرگ مقتوله شده است مشخص و معلوم نشده است

در حقوق اسلامی، هر چند عناوین جزای عمومی به طور مستقل آن طور که حقوقدانان اروپایی مورد بحث قرار داده اند بررسی نشده است، لیکن با توجه به متون فقهی، تفاوت بین معاون و شریک در جرم به خوبی آشکار است

از سفارشهای پیامبر اکرم (ص)
به امیرالمومنین علی (ع)

یا علی! از آثار یقین این است که رضایت هیچ کس را با خشم خداوند بدست نیاوری، و کسی را بر نعمتی که خدا به تو داده نستایی، و احدی را بر چیزی که خدا از تو دریغ فرموده نکوهش نکنی، به درستی که روزی را نه حرص حریصان جلب کند و نه بی نیازی کسان، واپس زند، خداوند به حکمت و فضل خود آسایش و خوشی را در یقین و رضا قرار داده، و غصه و اندوه را در شک و نارضایی.

یا علی! هیچ فقری از نادانی بدتر نیست، هیچ مالی از عقل سودمندتر نیست، هیچ تنهایی از خودپسندی وحشتناکتر نیست، هیچ پشتکاری بهتر از مشورت نیست، هیچ عقلی چون عاقبت اندیشی نیست، هیچ حسب و نسبی چون خوشرویی نیست و هیچ عبادتی همانند فکر کردن نیست.

یا علی! آفت سخن دروغ است، آفت علم فراموشی است، آفت عبادت سستی است، آفت سخاوت منت است، آفت شجاعت ستم است، آفت زیبایی کبر و خودپسندی است، آفت حسب و نسب فخر فروشی است.

یا علی! همیشه راستگو باش، هیچگاه دروغ از دهانت بیرون نیاید، هرگز به خیانت اقدام مکن، از خدا چنان بترس که گویا او را با چشم می بینی، مال و جان را در راه دین نثار کن، خود را به اخلاق نیک بیاری، و از خوبیهای بد بپرهیز.

یا علی! سه خلصت نزد خدا از هر عملی محبوبتر است: ۱- انجام واجبات، کسی که واجبات الهی را انجام دهد از عابدترین مردم است، ۲- ترک گناهان، کسی که از گناه بپرهیزد از

و لذا.... دادنامه تجدید نظر خواسته نقض می گردد» (۷).

شرایط تحقق مشارکت، دخالت در عملیات اجرایی و علم و عمد در انجام آن عملیات برای ارتکاب جرم است.

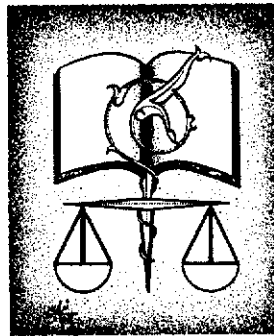
الف- دخالت در عملیات اجرایی:

ضابطه تشخیص شرکت در جرم، همان ضابطه ای است که در مورد شروع به جرم مورد بحث قرار گرفت (۸) شرکت در جرم از زمانی مصداق پیدا می کند که عملیات مجرمانه شروع می شود و با پایان عملیات، شرکت کامل شده و عنوان شریک در جرم برای مرتکب در نظر گرفته می شود و نتیجه این است که شروع به شرکت در جرم به شرطی که شروع به عمل اصلی قانوناً جرم باشد، وفق ماده (۴۱) قانون مجازات اسلامی، قابل تعقیب است؛ مانند شروع به شرکت در کلاهبرداری یا سرقت برای مثال؛ دونهفر به قصد سرقت وارد منزلی می شوند و اموال را جمع آوری می کنند و موقع خروج از درب منزل دستگیر می شوند. در اینجا عمل، شروع به شرکت در سرقت است و در صورتی که اصل شروع به جرم مشمول مجازات باشد، شرکت در شروع به آن نیز قابل مجازات است (۹) به همین ترتیب، معاونت در شروع به شرکت در جرم نیز قابل مجازات است، چون معاونت در شروع به جرم رأساً قابل مجازات شناخته شد، معاونت در آن نیز قابل مجازات است.

باتوجه به ماده (۴۲) قانون مجازات اسلامی، میزان دخالت شریک در ارتکاب جرم، تأثیری در شناخت عمل به صورت شرکت در جرم ندارد. برای مثال؛ در بزه شرکت در تخریب عمدی دیوار متعلق به غیر، اگر شریک، قسمت کوچکی از دیوار و دیگری بقیه دیوار را خراب کند، هر دو به عنوان شرکت در جرم قابل مجازات هستند و مجازات آنها، مجازات فاعل مستقل جرم است. البته به موجب تبصره ماده (۴۲) «اگر تأثیر مداخله مباشرت شریکی در حصول جرم ضعیف باشد، دادگاه مجازات او را به تناسب عمل او تخفیف می دهد.» بنابراین هر دو، شریک در جرم هستند و مجازاتشان مجازات فاعل مستقل است؛ اما شریکی که میزان مداخله اش کمتر است مستحق تخفیف مجازات است، این تخفیف از زمره تخفیفات قانونی است که قاضی مکلف به اعمال آن است (۱۰).

ب- علم و عمد:

شرط دیگر تحقق شرکت در جرم، علم و عمد شریک برای انجام فعل مجرمانه است. در واقع باید بین شرکای جرم، وحدت قصد و تئانی برای ارتکاب جرم خاص وجود داشته باشد تا عنوان شرکت مصداق پیدا کند. برای مثال؛ «الف» از «ب» می خواهد که برای اسباب کشی منزلش به او کمک کند، «ب» می پذیرد و با هم به منزل مراجعه و «الف» با کلیدی که داشته درب را باز کرده و اموال را بیرون می آورند، پس از انجام سرقت و دستگیری متهمین، «ب» ثابت می کند که به عنوان اثاثیه منزل «الف» به آنجا رفته و از اینکه منزل متعلق به دیگری بوده و «الف» با قصد سرقت مرتکب شده، اطلاعی نداشته است. در این مورد شرکت در سرقت مصداق ندارد و تنها سارق مجازات می شود.

قانون مجازات فرانسه: «کسانی که برای ارتکاب جرایم علیه اموال و اشخاص با قصد قبلی به صورت آماده‌سازی و ارتکاب یک یا چند فعل مادی تبانی نمایند به پنج تا ده سال حبس محکوم می‌شوند». دادگاه می‌تواند آنان را به اقامت اجباری محکوم کند و به موجب رأی دیوان کشور فرانسه، مجازات این جرم، مستقل از جرایمی است که شرکت‌کنندگان در راستای ارتکاب بزه مزبور انجام می‌دهند. (۱۲)

ایجاد شبکه برای کلاهبرداری، ارتشا و اختلاس: طبق ماده (۴) قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری، ایجاد شبکه‌ای برای ارتکاب جرایم مزبور، از موجبات تشدید مجازات است. به موجب این ماده: «کسانی که با تشکیل یا رهبری شبکه چند نفری به امر ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مبادرت ورزند، علاوه بر ضبط کلیه اموال منقول و غیرمنقولی که از طریق رشوه کسب کرده‌اند به نفع دولت و استرداد اموال مذکور در مورد اختلاس و کلاهبرداری و رد آن حسب مورد دولت با افراد، به جزای نقدی معادل مجموع آن اموال و انفصال دائم از خدمات دولتی و حبس از پانزده سال تا ابد محکوم می‌شوند و در صورتی که مصداق مفسد فی الارض باشند مجازات آنها، مجازات مفسد فی الارض خواهد بود».

برای جلوگیری از برخی جرایم علیه امنیت، قانونگذار برای آنان که با مأمورین همکاری کنند هر چند مرتکب جرم شده و جزء شرکای جرم باشند، به معافیت از مجازات توسل جسته است. برای نمونه، ماده (۵۰۷) قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «هرکس داخل دستجات مفسدین یا اشخاصی که علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور اقدام می‌کنند، بوده و ریاست یا مرکزیتی نداشته باشد و قبل از تعقیب، قصد جنایت و اسامی اشخاصی را که در فتنه و فساد دخیل هستند به مأمورین دولتی اطلاع دهد یا پس از شروع به تعقیب، با

در معاونت در جرم در حقوق ایران، مجازات معاون، حداقل مجازات مباشر و در حقوق فرانسه، همانند مجازات مباشر است. تخفیف در مجازات شریکی که نقش ضعیفی در ارتکاب فعل مجرمانه داشته است، با توجه به تبصره ماده (۴۲)، همان‌طور که گفتیم برای قاضی دادگاه الزامی به نظر می‌رسد».

تبانی برای ارتکاب جرایم:

تشدید مجازات: در حقوق ایران، گاه قانونگذار مجازات شرکای جرم را تشدید کرده است. به موجب ماده (۶۱۰) قانون مجازات اسلامی: «هرگاه دو نفر یا بیشتر اجتماع و تبانی نمایند که جرایمی بر ضد امنیت داخلی یا خارج از کشور مرتکب شوند یا وسایل ارتکاب آن را فراهم نمایند در صورتی که عنوان محارب بر آنان صادق نباشد به دو تا پنج سال حبس محکوم خواهند شد...» و طبق ماده (۶۱۱) قانون مرقوم: «هرگاه دو نفر یا بیشتر اجتماع و تبانی نمایند که علیه اعراض یا نفوس یا اموال مردم اقدام نمایند و مقدمات اجرایی را هم تدارک دیده باشند ولی بدون اراده خود موفق به اقدام نشوند، حسب مراتب به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم خواهند شد».

حکم ماده اخیر، در ارتباط با شروع به جرم است در حالی که ماده قبلی، صرف «تبانی برای ارتکاب جرایم بر ضد امنیت داخلی یا خارج از کشور، هر چند مقدمات اجرایی هم تدارک ندیده باشند» را جرم شناخته است.

در حقوق فرانسه، همکاری تبهکاران برای ارتکاب جرم اعم از معاون و شریک، دارای مجازات خاص است. به موجب ماده (۲۶۵)

در حقوق فرانسه، مجازات پدرکشی (Parricide) شدیدتر از مجازات قتل عادی است. در صورتی که شریک در قتل پدر نداند که مقتول، پدر مباشر قتل است، عملش شرکت در قتل عادی است و مجازات فرزند، مجازات پدرکشی است. (۱۱)

شرکت در جرایم غیر عمدی:

با توجه به مطالب مطرح شده، این سؤال پیش می‌آید که آیا در جرایم غیر عمدی، شرکت مصداق دارد یا خیر؟

اصل بر این است که باید بین مباشر و شریک برای ارتکاب جرم وحدت قصد وجود داشته باشد، و بدون آن، شرکت در جرم تحقق نمی‌یابد. در جرایم غیر عمدی، عنصر معنوی ارتکاب جرم، خطای مرتکب است، پس چگونه می‌توان شرکت در جرم را باز شناخت؟ در این مورد، قسمت اخیر ماده (۴۲) قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: «در مورد جرایم غیر عمدی (خطایی) که ناشی از خطای دو نفر یا بیشتر باشد، مجازات هر یک از آنان نیز مجازات فاعل مستقل خواهد بود».

این قسمت از ماده فوق، استثنا بر اصل است؛ برای نمونه، دو وسیله نقلیه با یکدیگر تصادف می‌کنند و بر اثر آن یک یا چند نفر کشته می‌شوند، کارشناس تصادفات در بررسی علت سانحه، آن را معلول تقارن خطای هر دو راننده به نسبت مساوی اعلام می‌دارد. از نظر تعزیری، مجازات هر یک از رانندگان وفق ماده (۷۱۴) قانون مجازات اسلامی، شش ماه تا سه سال حبس است و از نظر دیه، حکم خاص ماده (۳۳۷) قانون مجازات اسلامی حاکم است. طبق این ماده: «هرگاه دو وسیله نقلیه در اثر برخورد با هم باعث کشته شدن سرنشینان گردند، در صورت شبه عمد، راننده هر یک از دو وسیله نقلیه ضامن نصف دیه تمام سرنشینان خواهد بود...».

مجازات شرکت در جرم:

همانند قانون فرانسه، مجازات شریک در جرم، مجازات فاعل مستقل است. در حالی که

مأمورین دولتی همکاری مؤثری به عمل آورد، از مجازات معاف و در صورتی که شخصاً مرتکب جرم دیگری شده باشد فقط به مجازات آن جرم محکوم می‌شود.»

دادگاه صالح برای رسیدگی به معاونت و شرکت در جرم:

به موجب ماده (۵۶) قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب «شرکا و معاونین جرم در دادگاهی محاکمه می‌شوند که صلاحیت رسیدگی به اتهام مجرم اصلی را دارد.»

بنابراین، اصل در صلاحیت رسیدگی به جرایم معاونین و شرکا، مربوط به دادگاهی است که به اتهام مجرم اصلی رسیدگی می‌کند. تنها در مورد اطفال بزهکار با توجه به وضع خاص آنان و اقدامات تأمینی و تربیتی خاص که در مورد ایشان باید صورت پذیرد، به موجب ماده (۲۲۸) آیین دادرسی مرقوم، قانونگذار استثنا قایل شده است. به موجب این ماده: «در صورتی که یک یا چند طفل با مشارکت یا معاونت اشخاص دیگر مرتکب جرم شده باشند، به جرایم اطفال در دادگاه رسیدگی کننده به جرایم اطفال رسیدگی خواهد شد.»

از منطوق ماده فوق چنین برمی‌آید که اگر طفلی با مشارکت دیگری مرتکب جرم شود، به جرم او (طفل) در دادگاه اطفال رسیدگی می‌شود. بدیهی است اگر طفل در جرمی معاونت کرده باشد، با توجه به مفهوم ماده فوق، به جرم او (طفل معاون) در دادگاه اطفال و به جرم شخص بالغ در دادگاه صالح رسیدگی می‌شود؛ زیرا منظور قانونگذار از تصویب این مقرره این بوده که به جرم طفل اعم از مباشرت، معاونت یا شرکت، در دادگاه اطفال رسیدگی شود.

ادامه دارد

پی نوشتها:

- ۱- جعفری لنگرودی، دکتر محمد جعفر ترمینولوژی حقوق تهران- گنج دانش، ۱۳۶۷، ص ۲۸۹، شماره ۳۱۱۲.
- ۲- صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی- جلد دوم، صفحه ۷۸.
- 3- soyer, droit penal general p.19.
- ۴- امام خمینی (ره)، تحریر الوسیله، چاپ نجف، ص ۵۱۴ مسئله ۳۳.
- ۵- همان مرجع، ص ۵۱۷، مسئله ۴۵.
- ۶- ر.ک. مبانی تکملة المنهاج، آية الله خویی، ج ۲، ص ۱۱، چاپ نجف.
- ۷- بازگیر، یداله، علل نقص آرای کیفری، سال ۷۵، نشر حقوقدان، ص ۴۱.
- ۸- ر.ک. مبحث شروع به جرم، از همین سلسله مقالات، مجله دادرسی، شماره ۲۴.
- ۹- برای تشخیص جرایمی که شروع به آنها قابل مجازات است، ر.ک. همان مرجع، مبحث شروع به جرم.
- ۱۰- ر.ک. مبحث تخفیف، از همین سلسله مقالات، مجله دادرسی، شماره ۱۹.

11- Rassat michele. droit penal general p. 442.

12- codepenal francais dalloz. paris. 1989.1990.

پرهیزگارتین مردم است، ۳- قناعت، هر که به آنچه خداوند روزی کرده قناعت کند از بی نیازترین خلق است.

یا علی! سه چیز از اخلاق ستوده است: ۱- با آنکه از تو بریده، پیوند کنی، ۲- به آن که تو را محروم کرده، عطا کنی، ۳- از آنکه بر تو ستم روا داشته بگذری.

یا علی! سه چیز نجات بخش است: ۱- زبان را نگهداری، ۲- بر خطاها بگری ۳- خانهات گنجایش را داشته باشد (از شر معاشران بد در امان باشی).

یا علی! بهترین کارها سه چیز است: ۱- خود درباره مردم انصاف دادن، ۲- با برادر دینی مساوات کردن، ۳- خدا را در هر حال بیاد آوردن.

یا علی! سه کس از مهمانان خدایند: ۱- کسی که برای خدا به دیدار برادر مؤمن رود، زوار خدا است و بر خدا لازم است زوارش را گرامی دارد و حاجتش را روا کند.

۲- کسی که پس از نماز به تعقیب بنشیند تا وقت نماز دیگر، مهمان خدا است و بر خدا حق است که مهمانش را گرامی دارد.

۳- کسی که به حج یا عمره به زیارت کعبه رود، به پروردگار وارد شده و بر خدا لازم است واردین را احترام کند.

یا علی! پاداش سه کار هم در دنیا و هم در آخرت داده می‌شود: ۱- حج فقیر را برطرف می‌کند، ۲- صدقه بلا را دفع می‌کند، ۳- صله رحم عمر را می‌افزاید.

یا علی! سه خصلت است هر که ندارد، هیچ عملی برای او نمی‌باید: ۱- تقوایی که او را از گناه بازدارد، ۲- عملی که نادانی بی‌خردان را واپس زند، ۳- عقلی که بتواند در پرتو آن با مردم بسازد. یا علی! سه کس در قیامت زیر سایه عرش خدایند:

۱- مردی که برای برادرش آن بپسندد که برای